

KÖROĞLU DESTANININ HALEP KOLU AMASYA RİVAYETİNİN VARYANTLAŞMA ÖRNEKLERİ

Serdar UĞURLU*

Geliş Tarihi: Kasım, 2016

Kabul Tarihi: Şubat, 2017

Öz

Köroğlu destanlarının Anadolu sahası varyantlarından birisi olan Köroğlu'nun Halep Varyantı, bugüne kadarki Köroğlu çalışmalarında sıklıkla karşımıza çıkan bir varyanttır. Bu varyant, ismen de olsa Boratav'dan itibaren düzenlenen çeşitli tasniflerde kendisine ayrılan yeri almıştır. Ancak böyle olmasına rağmen bu varyantın metinlerine bugüne kadar yapılmış olan çalışmalarda yeterince yer verildiğini söylememiz pek mümkün değildir. Biz bu hikâyenin metnine 1960 senesinden kalma bir ses kaydından ulaşılmış bulunmaktayız. Bu kayıt, zikredilen tarihte Amasya'nın Aydınca Nahiyesi'nin Yeşilöz Köyü'nde düzenlenen bir âşık meclisinde yapılmıştır. Bu mecliste dile getirilen hikâye, Halep Kolu hikâyesidir. Biz çalışmamızda bu Halep Kolu'nun metinlerine kısmen yer verebildik. Hikâyedeki manzumeler ise çalışmamıza olduğu gibi alınmıştır. Ayrıca mensur bölümlerin diğer Köroğlu varyantları ile olan benzerlikleri ve farklılıkları da çalışmamızda ele aldığımız bir diğer husustur. Mensur kısımlardaki aradığımız varyantlaşma örneklerine manzum kısımlarda da bakılmış ve diğer Köroğlu anlatımları ile olan benzerlikler çalışmamızda gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmamızda toplam 46 adet dörtlük üzerinde durulmuştur. Bu dörtlüklerden hareketle hikâyede koşmalar, atışmalar ve müstakil kıtalar oluşturulduğu görülmüştür. Elimizdeki çalışma ile Köroğlu'nun Halep Kolu muhteviyatına dair yeni bir eser meydana getirilmiş olup Türkoloji çalışmalarının hizmetine sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Köroğlu, Halep Kolu, Destan, Hikâye, Masal, Demircioğlu, Ayvaz, Çamlıbel.

VARIANTING SAMPLES OF AMASIA STORY OF ALEPPO BRANCH KOROGLU EPIC

Abstract

Aleppo variant of Köroğlu that is one of the Anatolia area variants of Köroğlu epics, is a variant of the Köroğlu studies commonly encountered in so far. This variant, albeit namely, took place allocated to it in different classifications held since Boratav. However, despite the fact, we say that enough space was given to the text of this variant of study done so far is. We have reached a sound recording of the text of this story dating from 1960. This recording was made on the date mentioned, in Yeşilöz village of Aydin Sub-district of Amasia by council held by minstrels. This council voiced story is the story of Aleppo branch. We could give place partly to the text of the study in Aleppo branch. However the poems in the story were taken to our story as are. Also similarities and differences of the prosaic sections with

* Yrd. Doç. Dr.; Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, serdarugurlum@gmail.com.

other Koroğlu variants are another issue we discussed in our study. To the varianting parts that we seek in prosaic parts are also looked and similarities with other Koroğlu tells have been tried to show in our study. Our study focuses on a total of 46 quatrains. Free-form folk poems, bickerings and self-contained quatrains has seen created in story with the movement of these quatrains. A new work has been formed about Aleppo Branch of Koroğlu content with the study in us. It has been submitted at the disposal of Turkology.

Keywords: Koroğlu, Aleppo Branch, Epic, Story, Tale, Demircioğlu, Ayvaz, Çamlıbel.

Giriş

Çalışmamızda ele aldığımız Koroğlu anlatmasına, 1960 senesinden kalma bir ses kaydından ulaşılmış bulunmaktayız. Amasya'nın Aydıncıca Nahiyesi, Yeşilöz Köyü'nde bir grup âşık, bir meclis düzenlemiş ve bu mecliste anlatılan Koroğlu hikâyesi kayıt altına alınmıştır. Yeşilöz Köyü'ne gezgin âşıklar olarak gelen Âşık Veysel ve Âşık İbrahim bu köyden Âşık Mehmet İnan ile tanışmış ve onun evinde üç gün misafir kalmışlardır. Bu misafirlikten ise günümüze kalan Koroğlu'nun Halep Kolu hikâyesi olmuştur.¹

Anadolu sahası Koroğlu kollarının sayısının 32'nin üzerinde olduğu Fikret Türkmen'in tespitleri arasında geçmektedir (Türkmen, 1985:9-19). Ancak gerçekte var olan sayının bundan çok daha fazla olması gerekir; çünkü destan anlatıcılarına göre "Koroğlu Destanı'nın 366, 700 ya da 777 hatta Azerbaycan âşıklarına göre 7777 kolunun rivayet edildiği belirtilmektedir" (Özkan 1997: 224). Çalışmamıza konu olan Koroğlu'nun Halep Kolu, bugüne kadar Koroğlu kollarına dair yapılmış olan birçok tasnifte ismen geçmektedir. Bu kolun ilginç olan tarafı ise kaynak eserlerde ismen geçiyor olmasına rağmen metinlerine arzu edildiği ölçüde ulaşılamamış olmasıdır. Halep Kolu metinlerinin kişisel arşivlerinde mevcut bulunduğunu belirten P. Naili Boratav ve Doğan Kaya, yaptığımız incelemelere göre bu hikâyenin metnine dair şu ana kadar bir neşriyatta bulunmamışlardır. Bu nedenle de elimizdeki Halep Kolu'nu arşivlerdeki diğer varyantları ile karşılaştırma imkânından mahrumuz.

Durum böyle olunca, elimizdeki "Koroğlu'nun Halep Kolu" varyantını, mensur ve manzum kısımları itibariyle Anadolu sahasındaki metinlerine ulaşabildiğimiz diğer kollar ile imkânlar ölçüsünde karşılaştırmaya tabi tutmak zorunda kalınmıştır. Karşılaştırmada kullandığımız eserlerin başında ise Boratav'ın 1931 yılında yayınladığı "Koroğlu Destanı" adlı eseri gelmektedir. Bu eserdeki 4 tam hikâye ile 7 parça hikâye metni, karşılaştırmada kullandığımız ilk metinlerdir. Elimizdeki metin ayrıca 1973 senesinde Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın ve Muhan Bali tarafından basılan "Koroğlu Destanı" adlı kapsamlı eserdeki Behçet

¹ Kaynak Kişiler: Amasya'nın Aydıncıca Nahiyesi, Yeşilöz Köyü'nden Nebi İnan (76), eşi Firdevs İnan (72) ve torunu Hünkâr Mehmet İnan (21)dir.

Mahir'den derlenen 15 Köroğlu kolu ile de karşılaştırılmıştır. Bu eserden hemen sonra ise 1979'da basılmış olan Ümit Kaftancıoğlu'nun "*Köroğlu Kol Destanları*" adlı eseri karşılaştırma için kullandığımız bir diğer çalışmadır. Kendisine sorulduğunda eserindeki 8 Köroğlu kolunu halktan yaptığı derlemelerle kitabına aldığını ifade eden Kaftancıoğlu, oldukça hacimli bir eser meydana getirmiştir. Karşılaştırma yapmak amacıyla kullandığımız bir başka hacimli eser ise Zekeriya Karadavut'tan gelmiştir. Karadavut'un 2002 yılında yayınladığı "*Köroğlu'nun Ortaya Çıkışı*" adlı eserinde, kitabın son bölümünü metinlere ayırmıştır. Bu bölümde, Köroğlu'nun Kazak, Özbek, Türkmen, Kuzey Azerbaycan, Güney Azerbaycan ve Kırım varyantlarının metinleri mevcuttur. Biz bu bölümdeki Azeri ve Kırım varyantlarını karşılaştırma amacıyla kullandık; çünkü bu sahalarda, Köroğlu'nun Batı Kolları diye ifadesini bulan Köroğlu kollarını kapsayan sahalardır. Bu eserlere ilave olarak karşılaştırmada kullandığımız başlıca diğer eserler Anadolu kolları ile ilgili olarak Hüseyin Bayaz'ın "*Köroğlu Antep Rivayeti*" (2015), Hacı Ali Özturan'ın "*Maraş Ağzı Köroğlu*" (2009) hikâyesi şeklindedir.

Halep Kolu Çalışmaları ve Varyantlaşma Örnekleri

Elimizdeki "*Köroğlu'nun Halep Kolu Amasya Rivayeti*"nin, Anadolu sahası Köroğlu kollarından olan *Halep Kolu*'nun bir varyantı olduğu şüphesizdir. Bu hikâye karşımıza değişik çalışmalarda değişik isimlerle çıkabilmektedir. Mesela; Pertev Naili Boratav 1931 senesinde yayınladığı "*Köroğlu Destanı*" adlı kapsamlı kitap çalışmasında, bu kol için *Halep Kolu* ifadesini kullanmaktadır. İsmen kendisine ulaşabildiğimiz Halep Kolu'nun içeriğine dair de bazı çalışmalardan mahdud da olsa birtakım bilgilere ulaşabilmekteyiz. Ancak bu bilgiler oldukça sınırlıdır. Örneğin; Boratav özet olarak Chodzko'nun rivayet ettiği ve aslı Paris Milli Kütüphanesi'nde bulunan Azeri varyantından (1984: 26) "*Köroğlu sazını alıyor ve Nigar Hanım'a, Halep seferinde Perizat'ı kaçırırken kuyuya girdiğini, Mustafa Bey tarafından yardım gördüğünü ve kurtarıldığını hikâye eden şiiri okuyor*" şeklinde bahsederek elimizdeki Halep Kolu'nun muhteviyatına dair bazı bilgileri paylaşmıştır. Buradaki anlatımda, Halep kolunun hem kısmen içeriğinden hem de "*Halep Seferi*" şeklinde kendisinden bahsedilmektedir. Veli Hulufu'nun aktardığı Azeri rivayetinde de Halep Kolu'na dair benzer epizotlar karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki:

Köroğlu Nigar Hanım'ın güzelliğinin şöhretini işitir. Onun Paşa babasının oturduğu şehre varır. Dul bir kocakarı vasıtasıyla onu bulmaya muvaffak olur. Kocakarıdan aldığı talimat üzerine ata biner, Nigar Hanım'ın yalnız başına dolaştığı bağa gider, selam verir; kız, zorba yüzünden, çirkin renginden dolayı ona ehemmiyet vermez. Döküp saçacak malı da olmayan Köroğlu, kızı alıp kaçmaktan başka çare göremez;

vedalaşmak için elini uzatır. Kız elini verince onu atının terkesine atar ve kaçıırır (Boratav, 1984: 34).

Bu epizot ile elimizdeki varyantın Mektup Hanım'ın kaçırılış şekli, oldukça uyuşmaktadır. Nigar Hanım'ın bulunduğu şehir ise yine bu varyantta Halep olarak tahmin edilmektedir. Ayrıca bu epizottaki Nigar Hanım'ın paşa babası da bir başka Azeri rivayetinde geçen ve Kars hâkimi olan Ahmet Paşa şeklinde varyantlaşmış durumdadır. Nigar Hanım, bu rivayetteki Ahmet Paşa'nın kızı olan Perizat ile karışmaktadır. Perizat'ın kaçırılması hadisesinde, Köroğlu'na Giziroğlu Mustafa Bey yardım edecektir. Bizdeki varyanta benzeyen bir başka yön de burasıdır. Köroğlu'nun Halep Seferi diye bildiğimiz Köroğlu kolunun muhtevasına temas eden bu varyantta "Mustafa Bey, Kars'tan (veya Halep'ten) Perizat'ın kaçırılmasında Köroğlu'na yardım etmiş, onu kuyudan kurtarmıştır" (Boratav, 1984: 58). Burada da Boratav, Hulufu'nun Azeri rivayetinin özetinde, Halep'ten Perizat'ın kaçırılışına yer vermiştir. Halep Kolu ile ilgili bu türden elimize geçen mahdut bilgiler, bizim için maalesef yeterli olamamaktadır. Çünkü gerek Boratav ve gerekse de kendisinden sonra gelenler bu kolun metinlerine eserlerinde yeterince yer vermemiş, bir kısmı ise bu metinlere hiç ulaşamamıştır.

Hakkında yeterli bilgiye sahip olamadığımız bu koldan, 1941 senesinde M. Fahrettin Çelik² de *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi* 117. sayısında yayınladığı "*Kars ve Çevresinde Köroğlu'na Ait Anlatma ve İnanmalar*" adlı makalesinde değinmektedir. Çelik, Kars ilinden yaptığı derlemelere göre Köroğlu kollarını 27 madde halinde tasnif etmiş ve bu kolu da "*Demircioğlu'nun Halep Kolu*" adı altında altıncı sırada göstermiştir (1941:209-210). Boratav da Çelik gibi Köroğlu kollarına dair bir tasnif denemesine gitmiştir. Onun Halep Kolu'ndan bahsettiği bir başka çalışması daha vardır. 1946 senesinde yayınladığı bu çalışma, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi'nde "*Doğu Anadolu'da Folklor Derlemeleri*" adıyla yayınlanmış bir makaledir. Makalede Boratav, 14 Köroğlu kolundan oluşan bir listeye yer vermiştir. *Halep Kolu* bu listede de altıncı sıradadır ve adı da yine "*Halep Kolu*" şeklinde verilmiştir:

Kolun adı	Sahife
1.Köroğlu'nun bidayeti ve Ayvaz kolu	7
2.Köse'nin kolu	4
3.Ferman-Bağdat kolu	11
4.Hasan Paşa-Silistre kolu	25
5.Bolu Beyi kolu	26
6.Halep kolu	26
7.Telli Nigar kolu	11

² M. Fahrettin Çelik daha sonra Kırzioğlu soyadını almıştır. Ancak bu çalışmayı kaleme aldığı anda soyadı Çelik'tir.

8.Kırım-Gülendam kolu	12
9 Kenan kolu	26
10.Hasan Bey-Dağıstan kolu	29
11.Cığa kolu	18
12. Kayser kolu	14
13.Gürcistan-Lezgi Ahmet kolu	13
14.Köroğlu'nun encamı	2" (Boratav, 1946: 90-91).

Halep Kolu'ndan bahseden araştırmacılardan birisi de “*Türk Kültürü Dairesinde Köroğlu*” adlı makale çalışmasıyla Doğan Kaya’dır. Kaya, bu çalışmasında 159 Köroğlu koluna dayalı kapsamlı bir Köroğlu Kolları Tasnifi’ne yer vermiştir. Tasnifinde 109. sıraya aldığı kol, “Köroğlu’nun Halep Seferi (Azr)”dir. Ayrıca bu makale çalışmasında Kaya, Anadolu sahası için kol sayısını da 45 olarak belirlemiştir (Kaya, 2016: 90). Halep Kolu’nu yapmış olduğu tasnifine alan bir diğer araştırmacı ise Ali Berat Alptekin’dir. Alptekin, “*Hikâye Araştırmaları 1- Kirmanşah Hikâyesi*” adlı kitap çalışmasında halk hikâyelerine dair bir tasnif çalışması yapmış ve Halep Kolu’na da bu tasnifinde yer vermiştir. Alptekin, “*Kahramanlık Hikâyeleri*” başlığı altında Köroğlu kollarını sıralamıştır. Bu bölümde 21 Köroğlu kolunun adı mevcuttur ve bunlardan birisi Halep Kolu’dur (Alptekin, 1999:115-116). Buraya kadarki çalışmalarda görüldüğü üzere Halep Kolu metnine dair bir yeterli bir bilgi karşımıza çıkmamaktadır. Mevcut çalışmamız ile bu eksikliğin bir nebze olsun giderileceği düşünülmektedir.

Çalışmamızda ele aldığımız metnin “*Demircioğlu-Halep Kolu*”nun bir varyantı olduğunu düşünmekteyiz. “*Demircioğlu-Halep Kolu*”nun asıl metnine ulaşamamış olsak da metindeki ana temanın Demircioğlu ile Halep’teki bir güzelin aşkı üzerine kurgulanmış olması, bizi bu yönde düşünmeye sevk etmektedir. Elimizdeki Halep Kolu’nun metnine her ne kadar başka eserlerde rastlayamamış olsak da epizotları için aynı şeyi söyleyemeyiz. Bu nedenle elimizdeki kol ile diğer Köroğlu kollarını, mensur ve manzum yönleri itibarıyla karşılaştırmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Metin benzerliği olarak elimizdeki hikâyenin bazı bölümlerinin diğer Köroğlu kollarından alıntı olduğu gayet açıktır ya da en azından aradaki varyantlaşma çok net olarak görülebilmektedir. Örneğin, Boratav’ın “*Köroğlu Destanı*” adlı eserinde, Köroğlu’nun varyantlarından bahsettiği bir bölümde, “*Huluflu’nun Azeri Rivayetleri*”nin özetine de yer vermiştir ki bu özetle, “*Nigar Hanımın Kaçırılması*” epizodu ile elimizdeki “*Köroğlu’nun Halep Seferi*” hikâyesinin Kocakarı ile Köroğlu arasındaki epizodu birbirine benzerdir (Boratav, 2009: 46-47). Bizdeki metinde Köroğlu, Mektup Hanım’ı elde etmek için Kocakarı’yı kullanırken *Huluflu’nun Azeri Rivayeti*’nde ise Nigar Hanım’ın kaçırılmasında Kocakarı aracılık etmektedir.

Bir masal unsuru olarak kahramanlara yardım eden Kocakarı motifi önemli bir motiftir. Boratav'ın da belirttiği üzere (2009:125) “Yalvaç, Hulufllu, Paris rivayetlerinde bunun misallerine tesadüf ediyoruz.”

Kocakarı motifi ile ilgili ayrıca elimizdeki metne benzer olarak Hacı Ali Özturan'dan derlenen “*Maraş Ağzı Köroğlu*” hikâyesinde de benzer epizotlar karşımıza çıkmaktadır. Bu hikâyenin “*Hasan İle Köroğlu Beyşehirde*” kolunda aracılık vazifesi bir Kocakarı tarafından yapılmaktadır (Özturan, 2009: 131-140). Buradaki Kocakarı epizotu ile elimizdeki “*Halep Kolu Amasya Varyantı*” Kocakarı epizotu, kısmen de olsa benzerdirler. Yine “*Maraş Ağzı Köroğlu*” hikâyesinde “*Köroğlu Dağıstan'da*” adlı bölümde, Köroğlu atıyla Dağıstan'a giderken bir güzele rastlar. Hüsne Bala adındaki bu Dağıstanlı güzel ile arasını yapması için de yardımını istediği kişi yine bir Kocakarı'dır. Bu Kocakarı, altın paralar karşılığında Köroğlu ile Hüsne Bala'nın arasını yapar (Özturan, 2009: 266-268). *Köroğlu Antep Rivayeti*'nde ise Kocakarı için farklı olarak Garı Ana isimlendirmesi kullanılmıştır. Ancak bu rivayette geçen Kocakarı epizotu, Amasya Varyantı'na pek benzememektedir. Yardımcı kahraman olarak Köroğlu ve Dellek Deli Hasan'a yardım eden bu Garı Ana, kendisini Köroğlu'na nikâhlamaya çalışmaktadır. Fakat Köroğlu onun bu oyununu boşa çıkarır ve ona bir türkü söyler. Söylediği: “*Ben bir avrat alacağım, İki inek bir danası var*” şeklinde başlayan meşhur taşlama türküsü, elimizdeki metinde ufak tefek farklılıklarla da olsa mevcuttur. Bu türkünün dörtlüklerine sonraki bölümde yer verileceği için buraya alınmamıştır. Daha sonra bu Garı Ana, Köroğlu ile Döne Hatun'un arasını yapmak için de aracılık yapacaktır. Antep rivayetinde bu Garı Ana, sonraki bölümlerde Nine şeklinde yine karşımıza çıkmaktadır (Bayaz, 2015: 106-108 ve 313-317). Fakat her iki isim altında da yardımcı kahraman rolünü ifa etmektedir.

Metin benzerliği olarak diğer karakterlerle ilgili de varyantlaşmalar görülebilmektedir. Kocakarı motifinde olduğu gibi Çoban motifi de Köroğlu anlatmalarında sıklıkla varyantlaşan epizotlardan biridir. Elimizdeki metne benzer olarak Köroğlu'nun Elâziz Rivayetindeki “*Çoban Epizotu*” bunlardan birisidir ancak bizdeki metinde durum biraz farklıdır. Bu farkın anlaşılması için buradaki iki epizotu aşağıya olduğu gibi alıyoruz. Şöyle ki:

Köroğlu yamacda bissürü göyün gördüm dedi bi göyün getirüp yiyek dedi içinden birisi dedi ki beğlerin ā sen durūken bize verür mi dedi sen gèt sen getir biz yiyek dedi Kırorölu da efendim bindi ğıratınıñ üstüne onlarıñ yanından ayrıldı vardı çobanıñ yanına bereketli ola çoban dedi hoş geldin safa geldin selāmunaleyKúm aleyKúmselām çoban bize bir göyün vereceksin dedi benimilen sen mi ğazandın dedi çoban ona veremem dedi çoban adım eşitmediñ mi dedi yoñ dedi ēy ben Kıroröluyum dedi çoban Kırorölu olsañıdı sen baña demeden sürüyü gótürürdün dedi çobanıñ sözü Kıroröluña hoş geldi adam bir göyuna bir çobanı mı öldürecēm ben dedi

döndü beğlerin yanına geri gétidi ne oldu dedi beğler canım bir göyuna bir çoban mı öldüreğ dedim döndüm geri geldim dedi içinden zırtabozun birisi kendinden emin sürdü atını vardı çobaniñ yanına lan çoban hâ çabuğ bize bu göyunu ver dedi falan derken aña dutım aña getüreyim derken er ben gidersem Kôrölu gızar ha dedi amman babam Kôröluyu burâ bastırmadan al bütün sürüyü gôtür dedi (Uğurlu, 2016).

Çoban epizotu bizdeki Halep Kolu'nda aynen bu şekilde geçmektedir. Koroğlu kendisini tanımayan Çoban'a kıyamadığı ve üstelik sözünü de beğendiği için onu öldürmez ve geri döner. Oysaki Elâziz rivayetinde durum bunun aksinedir:

Koroğlu'nun namı ziyade şöhrat kazanmış. Hatta bir gün kendi namını anlamak için bir sürü görmüş ve yanına gidip: “Ben Koroğlu'yum, bana şurdan üç koyun ver” demiş. Çoban da kuvvetli imiş, “Haydi şurdan defol. Koroğlu kendisi davar almaz” diye bir dayak atmış. Koroğlu boş olarak arkadaşlarının yanına gelmiş ve bir kişi yollamış. “Benden selam söyleyin üç davar versin.” O adam gitmiş ve Çoban'a Koroğlu'nun selamını söylüyor. Çoban o zaman “Hepsi Koroğlu'na feda olsun, elinin beğendiğinden al” diyor (Boratav, 2009: 308).

Elâziz Rivayeti'nde, Koroğlu ile Çoban arasındaki geçen diyalog görüldüğü üzere elimizdeki Amasya varyantında daha farklı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Çobanın Koroğlu'na dayak atması ilave bir durumdur ve bu durum benzer olarak Antep rivayetinde de karşımıza çıkmaktadır. *Koroğlu Antep Rivayeti*'nde Köse Kenan ile Koroğlu'nun iddialaşması sonrasında Koroğlu Kıratı'nı da alarak konak yerini terk eder ve karşısına çıkan ilk çobandan bir koyun ister ancak Köse Kenan ile şartlaştıkları üzere kendini çobana tanıtmaz. Bunun üzerine çoban koyunu Koroğlu'na vermediği gibi elindeki değnek ile Koroğlu'nu atından düşürüp elinden de kılıcını alır (Bayaz, 2015: 274-276). Buradaki Çoban ile Koroğlu epizotu görüldüğü üzere Elazığ rivayetine benzemektedir, bizdeki rivayete ise benzememektedir.

Koroğlu ile Çoban epizotu, Koroğlu kollarının neredeyse tamamında karşımıza çıkabilmektedir. Mesela *Maraş Ağzı Koroğlu* kolunda da bu epizota rastlanmaktadır. Burada Çoban ile ilgili iki epizot karşımıza çıkmaktadır. Birincisinde; Lala Hüseyin Paşa diye bilinen Bolu Beyi'nin bir sürü koyununu gören Koroğlu ile Demircioğlu bu sürüyü çobanın elinden alarak Çamlıbel'e götürürler (Özturan, 2009: 226-228). İkincisinde ise Mahmudu Bezirgan'a uyan Demircioğlu, Dellek Deli Hasan, Hoylu Bey ve adamları Koroğlu'nun yanından çıkarlar. Çamlıbel'den 15 günlük mesafe kadar uzaklaşınca karınlarının acıktığı bir esnada tıpkı Amasya Varyantı'nda olduğu gibi karşı dağın yamacında bir koyun sürüsü görürler. Burada Dellek Deli Hasan bu sürüden on tane kuzu getirmesini Hoylu Bey'den ister. Ancak çobanlar Hoylu Bey'i tanımazlar ve kuzuları vermezler. Hoylu Bey bu epizotta Koroğlu yerine geçmiştir. Geri eli boş

dönen Hoşlu Bey ile diğçerleri bu sefer Gdmen'i çobanların üzerine gönderirler. Gdmen çobanlara kendisinin Köroğlu'nun adamı olduğunu söyleyince obanlar sürünün yarısını Gdmen'e verir. Bu hadise üzerine pişman olan Demircioğlu ve diğçerleri, şu Mahmudu Bezirgan'a nereden uyduk da Köroğlu'nun yanından çıktık diye pişman olup geri dönmek için plan yapmaya başlarlar (zturan, 2009: 337-339). Bu ikinci epizottaki hadise benzerlik olarak Amasya Varyantı'ndaki epizot ile uyuşmaktadır. Ancak epizotlardaki karakterler farklılaşmıştır. Köroğlu anlatmalarında benzerliklerin fazla olduğu ortak epizotlar olmakla beraber farklılıkların da fazla olduğu ortak epizotlara rastlamak mümkündür. Bu durum Amasya Varyantı, Köroğlu ile Kel Kız epizotunda rahatlıkla görülebilmektedir. Amasya Varyantı'nda bu epizot Köroğlu'nun, Kel Kızdan su istemesiyle başlamaktadır.

rlu ordan sürdü ğıratını sürdü bir ovaniñ yüzüne vardı ki 39 ğız yerde esvap yyor ordan da biraz ğovmuşlar ötede bir kel ğız esvap yyor rlu evrdi yolunu kel ğızın üstüne vurdu rlu ulan bir su onlardan mı isteyim bundan mı isteyim dedi şindik derler ki dedi byklendi ondan istemedi bizim yanımıza da varmadı derler dedi verirse de vermezse de şu kel ğızdan isteyim dedi ondan sıra tabi bu da yi ğız olsaydı bunnar içine ğordı ama du baħım hele dedi sürdü ğıratını kel ğızın yanına aldı sazı sinasına geldi szn binasına alırKan su isteyecek baħalım ne diyecek (Uğurlu 2016).

Ancak görüldüğü üzere kel kız bu isteği her defasında reddeder. Köroğlu'nun bu işe canı sıkılır. Bu epizot benzer olarak karşımıza “*Maraş Ağzı Köroğlu*” varyantında çıkmaktadır. Ancak buradaki durum daha farklıdır:

Köroğlu o kızgınlıkla kervandan çok ileriye gitmişti. Yolun biraz ierleğinde bir pınar gördü. Ağaçların arasında suyun başında beş tane kız, gğmlerini dolduruyordu. Köroğlu Kırat'ı pınara sürdü. Baktı ki beş kızın beşi de birbirinden güzel. İşte benim beylerime yakışır beş kız diye düşündü. şu kızların gönüllerini edersem amlıbel'e beş gelin daha götürürüm. .... Kızlar biriniz bir su verin de içeyim dedi. Aşo: Ayağın mı kırıldı? İn i suyunu dedi. Buralarda da çok eğleşme babam seni görürse ayağından asar (zturan, 2009: 178-179).

Bu karşılıklı konuşmadan sonra Köroğlu, kızların en laf anlamazı olan Aşo'nun ancak sözden değil de sazdan anlayacağını düşünerek “*12 telli 24 perdeli sedefkri sazını*” alır eline ve ona derdini sazı ile anlatmaya çalışır. Burada Köroğlu ile Aşo arasında bir atışma yaşanır. Dile getirdikleri atışmanın manzumesi ile elimizdeki Amasya Varyantı'nda geçen Köroğlu ile Kel Kız atışması birbirine benzerdir. Bu atışmaya, çalışmamızda manzumelerin varyantlaşma şekillerinin gösterildiği bir sonraki bölümünde değinileceği için buraya alınmamıştır. Bu epizotun bir benzerine *Köroğlu Antep Rivayeti*'nde de rastlamaktayız. Maraş rivayeti ile Antep

rivayeti bizim elimizdeki Amasya rivayetine göre birbirlerine daha fazla benzer durumdadırlar. Maraş rivayetinde Köroğlu ile Aşo atışırken Antep rivayetinde ise Aşo'nun yerine Mazol'un kızı Deli Aşe atışmaktadır (Bayaz, 2015: 155). Metin benzerlikleri olarak karşılaştırma yaptığımız eserlerden elde edebildiğimiz bilgiler şimdilik bunlarla sınırlıdır.

Manzum Kısımların Varyantlaşma Örnekleri

Elimizdeki Köroğlu rivayetinde mensur kısımları takiben karşımıza çıkan ilk manzume, aşağıdaki "Amasya Varyantı" başlığı ile gösterdiğimiz manzumedir. Bu manzume, Köroğlu'nun Doğu Anadolu Rivayetlerinde sıklıkla gördüğümüz ve müştereken kullanılan bir manzumedir. Bu manzumenin diğer varyantlardaki geçtiği şekli de hemen yanına getirilmek suretiyle bir karşılaştırma yapma imkânına kavuşulmuştur. Bazı manzumelerin varyantları üçten çok daha fazla olduğu için burada doğrudan karşılaştırma ve bir değerlendirme imkânı olmamıştır. Bunun yerine hangi kol içinde geçtiğine ve benzerlik durumunun ne ölçüde olduğuna dair bilgiler verilerek bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Elimizdeki Amasya Varyantı'nın aşağıdaki manzumesinin son dörtlüğü eksik olduğu için bu eksiklik Boratav'ın "*Köroğlu Destanı*" adlı eserinden alınarak giderilmeye çalışılmıştır. Bu manzumenin beşinci dörtlüğünden itibaren, yani "*Tokat kevranından duttum bahırı*" mısraı ile başlayan dörtlüğünden itibaren devam eden dörtlükleri ile Maraş Rivayetindeki manzume de benzer durumdadır (Boratav, 2009: 282). İlave olarak dikkatleri çeken bir diğer husus ise bu manzumenin yani "*Ben gidiyom ta Halep'ten aşağı*" mısraı ile başlayan manzumenin, Anadolu sahasında "*Köroğlu'nun Sonu Kolu*" diye adlandırılan kollarda geçen ve genellikle Köroğlu'nun ortadan kaybolmadan hemen önce adamlarına söylediği bir veda manzumesi olarak bilinmesine rağmen, elimizdeki Halep Rivayetinde, Köroğlu tarafından böyle bir amaçla söylenmemiş olmasıdır (Boratav, 2000: 207 ve Ural, 1972: 63).

Amasya Varyantı	Doğu Anadolu Rivayeti ³	Maraş Rivayeti Hikâyesi ⁴	Ayvaz'ın
1.1 Ben gidiyom ta Halep'ten aşığı Beline dolamış ipek guşağı Yüz bin deve yükü gumaş döşeği Beğlere de ta ben gelende	“Gider oldum Beyler Haleb'e Hoy'a Mevlâm yetiştirsin düğüne toya Bozdurun altını beyaz akçaya Sarf edin Beylere ha ben gelince	Atıma binem de gidem yabana Belki kar yağıp da yolla kapana Beşyüz övec tembüh ettim çobana Yedirin beylere ta ben gelene	
1.2Koroğlu bulamadın ahtı bütününü Eyvaz beslemez mi doksan yetimi Yüz bin batman gader havan düütünü Beğlere içürün de ta ben gelende	Çağrın gelsin Tekeli'nin Beyini İçinizde yoktur ondan yeğini Ayırın sürüden bin erkeğini Kırdırın kasaba da ha ben gelince	Atıma binem de gidem Kozan'a Bir düzen vereyim yoldan azana Altmış okka pirinç gücük kazana Yedirin beylere ta ben gelene	
1.3Çamlıbel'dir de Koroğlunun arhası Bozulur mu Eyvazın tayfası Yüz bin batman gader inan gayfesi Beğlere içürün de ta ben gelende	Kır-Atım yok binem gidem Sazan'a Yiğit odur öz malını kazana Yüz batman pirinci küçük kazana Yedirin Beylere ha ben gelince	Tokat kervanından aldım bakırı İncitmeyin fukarayı fakırı Tuna seli gibi boz ırakıyı İçirin beylere ta ben gelene	
1.4Çamlıbel'dir de Koroğlunun arhası Eyvazı sürersen şahin gorpesi Yüz bin deve yükü Halep arpası, Atlara yedürün de ta ben gelende	Koroğlu'm der devran döndü âhire Altın madenleri döndü bakıra Satın Çamlıbel'i verin çakıra İçirin Beylere ha ben gelince” ⁵	Bizim vatanımız Çamlıbel dağı Tuluk tuluk gelsin Helete yağı Askerime yetmez Besni'nin bağı Yedirin beylere ta ben gelene	
Maraş Rivayeti⁶			
1.5 Tokat kevranından duttum bahırı İncitmeyin bir fukarayı fahrı Tuna suyundan boz ırakıyı Beğlere içürün de ta ben gelende	Tokat kervanından aldım bakırı Durağımız Çamlıbel'in tepesi İncitmeyin fukarayı fakırı İçürün Beylere ta ben gelene	Deli Yusuf Koroğlu'nun babası Tuna seli gibi boz ırakıyı Kırat kırat gelsin kıraç arpası Yedirin atlara ta ben gelene	
1.6 Ne mutludur şu derenin ayağı Ahmaz oldu ahey suyun ayağı Demircoğlunu da haber edin giyevü Çaldırın Beğlere ta ben gelende	.....yım çaya .....deli saya Bir düzen vereyim baya gedaya Yedirin Beylere ta ben gelene		
1.7 “Koroğlu'yum da babam dağda gezerim Esen rüzgardan şüphe sezerim Altın topuzılan (babam) da başın ezerim İçirin Beylere (babam) da tak ben gelince” ⁷	..... arkası ..... üzüm arpası ... kuzu koç koyunun körpesi Yedirin atlara ta ben gelene		

Koroğlu kollarında karşımıza sıklıkla çıktığını söylediğimiz yukarıdaki Amasya Varyantı'nda geçmekte olan manzume, yanındaki diğer varyantlardan alınan manzumelerden de görüldüğü üzere farklı şekillerde varyantlaşmaya uğramıştır. Koroğlu hikâyelerinin genelinde karşımıza çıkan hadiseler ve bazı kahramanlar bu manzumede görülebilmektedir. Koroğlu'nun yiğitliği ve Çamlıbel'in mekânı oluşu, Ayvaz'ın yiğitliği ve yetimlere olan merhameti, kudreti

³Boratav, Perteve Naili (2000) age, s.207; Orhan Ural (1972) Üç Destan Oğuz Kağan, Ergenekon, Koroğlu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s.63 ; Perteve Naili Boratav (2014) Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

⁴Özturan, Hacı Ali (2009) Maraş Ağız Koroğlu, Ukde Kitaplığı:72, Maraş Kültürü Edebiyat Serisi:10, Kahramanmaraş, s.74

⁵Doğu Anadolu'da tespit edilen rivâyetlerden biri olan Koroğlu'nun Sonu Kolun'nda Koroğlu, ortadan kaybolacağını arkadaşlarına daha önceden bu türkü ile haber vermektedir. Bu türkü Boratav'ın “Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği” adlı eseri s.191'de “Celalî ve Mehmet Bey Hikâyesi”nde de aynen geçmektedir.

⁶Boratav, 2009, age, s.282

⁷Koroğlu'nun tapşırıldığı bu son dörtlük, Boratav'ın “Koroğlu Destanı” adlı eserinin 181. sayfasından buraya eklenmiştir.

özellikle Amasya varyantında açık seçik ortadadır. Köroğlu'nun kervan basıp mal kaldırdığına dair tarihî gerçeklik de yine manzumelerdeki, “*Tokat kervanından duttum bahırı*” sözlerinden anlaşılabilir. Aşağıdaki dördlüklerde ise Köroğlu'nun Bolu Beyleri ile karşılaşması anlatılmaktadır. Köroğlu bu karşılaşmayı sazıyla bu şekilde dile getirir ve ayrıca bir vuruşma ihtimaline karşı Kıratı'nı da hazırlar. Hemen karşısına alınan tek dördüklük varyantı ise karşımıza Boratav'ın “Köroğlu Destanları” adlı eserinde çıkmaktadır. Boratav'ın ifadesine göre bu varyant Sivas'tan bir cönk içerisinde kendisine gelmiştir.

Amasya Varyantı

2.1 Çamlıbelde aşımı görmüşler
Gıratımı da sekişinden bilmişler
Bu gelen de goç Köroğlu demişler
Yol verin gidelim Bolu beyleri

2.2 Gırat biliyon mu bura neredir
Şehitler mezarı sıra sıradır
Ganlı meydan dedikleri buradır
Bir gıratı severim bir de Ayvaz'ı

Sivas Varyantı

“Şemlibelden aşığı görmüşler
Kır Atımın sekişinden bilmişler
Şu gelen koç Köroğlu demişler
Kız yeke alma göz Kır Atım benim”⁸

Amasya varyantı başlığı altındaki manzumede Köroğlu, Bolu Beylerine korku salmaya çalışmaktadır. Bunun için de en güçlü silahını yani Kıratı'nı methetmektedir. Amasya varyantında Bolu Beylerine seslenen Köroğlu; Urfa, Maraş ve Elâziz varyantlarında ise aynı dördükle Bezirgan'a karşı seslenmektedir. Elimizdeki manzume diğer varyantlardaki manzumelere göre daha zengin ve hacimlidir.

Amasya Varyantı

3.1 Bir dizgin eylesen yerler yırtılır
Guyruk kaldıranda ey sağrın örtülür
Gıratın önden hangi canlı gurtulur
Fesimden dışarı sesin duymayım
Den Fadimeyim de babam size giymayım

Urfa Rivayeti⁹

Köroğlu Kır Ata binsem sargı örtülür
Kır Atı sürsem yerler yırtılır
Kır Atın erliğinden can mı kurtulur
Ver yolun hacımı gel geç Bezirgan

Maraş Varyantı¹⁰

Kıratı yıkarsam sağrı örtülür
Üzengi vurursam dağlar yıkılır
Kıratın önünden can mı kurtulur
Ver yol pacımı gel geç bezirgan

Sivas Varyantı¹¹

3.2 Yohuş yuharı da davşan buküşlüm
İnişen aşağı keklük sekişim
Anlı tas perçemlim göğsü nakışım
Bir gıratı severim bir de Ayvaz'ı

İnişe gidince ceylan inişli
Yokuşa gidince keklük sekişli
Kara kuş oyunlu boz kurt bakışlı
Kız yekele alma gözlü Kır Atım benim

Elâziz Rivayeti¹²

İnişe aşağı keklük sekişli
Yokuşa yukarı tavşan buküşlü
Taze gelin gibi göğsü nakışlı
Bugün yeminliyim kavga olmasın

3.3 Üç yüz altın dikilidir kürkümde
İki ölçeğe yakın vardır terkimde
Gılıç galkan dahılıdır sırtımda
Bolu beyi ben Köroğlu değilüm

3.4 Köroğlu'na yine bir tav geldi
Alabülürseniz büyük av geldi
Bu arslan ölmedi gene sağ geldi
Fesimden dışarı sesin duymayım
Den Fadimeyim de babam size giymayım

⁸ Boratav, 1984, age, s.206

⁹ Boratav, 1984, age, s. 220; Urfa Rivayeti'ndeki Köroğlu ile Zor Bezirgan atışmasıdır.

¹⁰ Özturan, 2009, age, s.216-217 ve s.298-299.

¹¹ Boratav, 1984, age, s.206; Sivas'tan gelme bir cönkten alınmadır.

¹² Boratav, 2009, age. s.307; Köroğlu ile Bezirgan'ın atışmasından.

Yukarıdaki Amasya, Urfa ve Maraş varyantlarında ilk dörtlük olarak karşımıza çıkan mısraların bir benzerine Antep rivayetindeki yine Köroğlu ile Zor Bezirgan arasındaki atışmada rastlamaktayız¹³ (Bayaz, 2015:199). Köroğlu kollarında sıklıkla karşılaştığımız bir başka epizot ise Köroğlu'nun pınar başında su dolduran güzel kızlarla karşılaşması ve onlardan biriyle atışması epizotudur. Bu epizotta kızların sayısı elimizdeki epizotta 40 iken diğer varyantlarda bu kızların sayısı beş ya da üçtür. Köroğlu gördüğü bu güzel kızlardan ya birkaçını alıp Çamlıbel'e gelin etmek amacıyla ya da sohbet edip onlarla hoş vakit geçirmek amacıyla onlardan su ister. Onun bu isteği genellikle kızlar arasındaki aksi bir kız tarafından geri çevrilir ve ardından da atışma gelir. Aşağıda Amasya, Maraş ve Antep rivayetlerini verdiğimiz atışmanın konusu bu şekildedir. Elimizdeki Amasya varyantında atışma Köroğlu ile Kel Kız arasında geçmekte iken diğer varyantlarda bu kızın adı değişir ama işlevi değişmez.

Amasya Varyantı	Maraş Varyantı (Köroğlu Gürcistan Seferi)	Antep Rivayeti¹⁴
4.1Aldı Köroğlu Sular başında durursun Nohta nohta söz olursun Görenin ahlını alırsın Dilber vir su içeyim	Aldı Köroğlu Harmandalı bayırına At bıraktım çayırına Anan baban hatırına Güzel bir su ver içeyim	Aldı Köroğlu Pınar başı bayırına At çakarlar çayırına Kız babayın hayırına N'olur bir su ver içeyim
4.2Aldı Kel Kız. Sular başında saz olmaz Gırım tilkisi boz olmaz Bizim ilde nergis olmaz Kor müsün in de iç su	Aldı Aşo Harmandalı bayır olmaz At salacak çayır olmaz Güzel kızda hayır olmaz İn âşık iç git suyunu	Aldı Deli Aşe Bizim elde bayır olmaz At çakacak çayır olmaz Sana bizden hayır olmaz En, suyu çaydan içegör
4.3Aldı Köroğlu. Misafir geldim odana Can feda olsun sedana Gurban olam bey babana Dilber vir su içeyim	Aldı Köroğlu Pınar başında duran kız Yüzünü beri dönen kız Susayana su veren kız Kızım bir su ver içeyim	Aldı Köroğlu Hastayım attan inemem Enersem geri binemem Sizleri gördüm dönemem Gözel, bir su ver içeyim
4.4Aldı Kel Gız Bizim elde löker çohtur Kimi açtır kimi tohtur Ben öksüzüm babam yohtur Kor müsün in de iç su	Aldı Aşo Pınar başında dururum Yüzüme yağlık bürürüm Susayanı ben bilirim İn âşık iç git suyunu	Aldı Deli Aşe Bizim elde nergis biter Çayırında kuşlar öter Hasta olan evinde yatar En, suyu çaydan içegör
4.5Aldı Köroğlu. Hastayım attan inemem İnsem de geri binemem Yolcuyum yoldan kalamam Kel gız vir su içeyim	Aldı Köroğlu Hastayım attan inemem İnersem geri binemem Güzeli gördüm dönemem Kızım bir su ver içeyim	Aldı Köroğlu Feridi gönülüm feridi Yüreğim yandı eridi İhtiyar oldu garı da N'olur bir su ver içeyim
4.6Aldı Kel Gız Bizim elde nergis biter Gohusu âleme yeter Hasta olan dösehte yatar	Aldı Aşo İstanbul'dan gelen Tatar Okun atıp yayın tutar Hast'olan evinde yatar	Aldı Deli Aşe Babamın adı Ali'dir Dağda değirmen yeridir Seni öldürür sürüdür

¹³ *Goç Kır Atım şahan kimi dikilir
Bir dizgin alırsam yerler yırtılır
Kır Atın önünden canlı mı kurtulur
Ver yolun bacını gel geç bezirgan*

¹⁴ Bayaz, Hüseyin (2015). Köroğlu Antep Rivayeti, Kaynak Yayınları, İstanbul, s.155

Kor müsün in de iç su	İN âşık iç git suyunu	En, suyu çaydan içegör
.....	Aldı Köroğlu	
.....	Kızım gel inat eyleme	
.....	Sözü aykırı söyleme	
.....	İşim var beni eyleme	
.....	Güzel bir su ver içeyim	
.....	Aldı Aşo	
.....	Babamın adı Ali'dir	
.....	Dağda değirmen yürütür	
.....	Seni ezer hem çürütür	
.....	İN âşık iç git suyunu	

Aşağıdaki manzumenin varyantlarına ise diğer kol destanlarında rastlanılmamıştır. Köroğlu üzerine yapılmış çalışmalarda manzumeler gözden geçirilmiş olmasına rağmen bu manzumenin bir benzerine ulaşılamamıştır. Bu manzume aslında dörtlükler halinde metin aralarına serpiştirilmiş bir durumdaydı. Köroğlu'nun Paşaoğlu karşısına çıkarılması üzerine Mektup Hanım ile ilgili söylediği dörtlüklerden bu manzume meydana gelmektedir. Köroğlu öyle olmadığı halde hiç görmediğini söylediği Mektup Hanım'ı överek başladığı bu manzumedeki, onunla neler yaptığını da anlatmaktadır. Paşaoğlu bu duruma hayli sinirlense de Köroğlu'nun sözleri Beyoğlu'nun hoşuna gittiği için Beyoğlu onu himaye eder ve ödüllendirir.

Amasya Varyantı

5.1 Bir çalaca gordüm de gınalı eli var
Kemere sıkturmuş ince beli var
Bir zeman gonuştum datlı dili var
Ak kuğuda böyle teller olur mu

5.2 Paşaoğlu da geldi gapıya vurdu
İçeri girünce hatırın sordu
İnciden mercandan sazımı gordü
Ak kuğuda böyle teller olur mu

5.3 Alttan kaptım da döşeğe vurdum
Ahşam sağ yüzüne bir nişan godüm
Dolapta şişeyi kadehi gırdım
Ak kuğuda böyle teller olur mu

5.4 Yağlıgım onda da yüzüğü bende
İki buçuk saat eğlendin yanında
Datlı muhabbeti bu şirin canda
Ak kuğuda böyle teller olur mu

5.5 Alttan kaptım da döşeğe vurdum
Ahşam sağ yüzüne bir nişan godüm
Dolapta şişeyi kadehi gırdım
Ak kuğuda böyle teller olur mu

5.6 Mevlam izün versün aşururum dağları
Şen ederim bahçeleri bağları
Çohlarını gördüm sizin beylerin
Ak kuğuda böyle teller olur mu

Aşağıdaki Amasya Varyantı'nda geçmekte olan manzume ve yanındaki diğer Köroğlu varyantlarından alınan manzumenin varyantları, Köroğlu ile Kocakarı arasında geçen hadiselerle dair epizotlardır. Köroğlu-Kocakarı epizotu neredeyse bütün kollarda karşımıza çıkan, yaygın epizotlardan birisidir. Kocakarı motifi genellikle yardımcı kahraman konumundadır. Aralarında

genellikle para ve aracılık üzerine bir ilişki kurulur. Bu ilişki, Köroğlu'nun bir güzeli bulmak uğruna gittiği yabancı ellerde konaklayacak bir han bulamaması üzerine, Kocakarı'nın evinde misafir olmasıyla başlar. Kocakarı, Köroğlu hikâyelerinde görülmüştür ki zamanla gönlünü Köroğlu'na kaptırır ve ona eş olmaya çalışır. Bunun için de hilelere başvurur. Aşağıdaki manzumeler işte bu son durumdan dolayı Kocakarı'yı hicveden Köroğlu manzumeleridir.

Amasya Varyantı

6.1 Aldı Köroğlu

Ben bir Kocakarı aldım
İkinek bir danası var
Ahşama bişirür tavuh
Sabaha kayganası var

6.2 Kocakarı horuzlanur

Gelin dedükçe kızlanur
Önünde garpuz gizlenür
Ardında pusanesi var

6.3 Kocakarı dişin govuk

Öpemiyou yüzün soyuh
Ahşama bişirüh tavuh
Sabaha kaynanası var

.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....

6.4 Aldı Kocakarı

Nezleden döküldü dişim
Gırk kız değer benim işim
Daha gencecüktür yaşım
Goca değül gencim ben

6.5 Aldı Köroğlu

Başına çeken mitili
Söylesem çıhardın çitili
Alt yanın ister fitili

Almam seni Kocakarı oy oy

Başında bitler yarışır
Çenen burnuna garışır
Yağrığın yahana bulaşır
Almam seni Kocakarı

Kocakarı yaşın yetmiş
Tumanında sadırın dartmış
Döşşekte gavaran artmış
Almam seni Kocakarı oy oy

Kocakarı seni alan ne eder
Alır memlekete gider
Satar da kârını ne eder.

Maraş Ağzı**(Köroğlu ile Hasan Beyşehir'de)¹⁵**

Karının dişleri kovuk
Buruşuk yüzleri soluk
İki horuz altı tavuk
Günde beş kayganası var

Karı geldi aldatmaya
Gönlümü elde etmeye
Kız olup hizmet etmeye
Karının başka nesi var

Bir kaz bir tavuk sürüsü
Var mıdır bundan gerisi
Dibi yok vardır yarısı
Bir sandık bir tablası var

Karı deyince sözlenir
Gelin deyince nazlanır
Önünde karpuz gizlenir
Ardında tophanesi var

Köroğlu'm der Hasan n'olmuş
Lahana yaprağı dolmuş
Süslenmiş de cazı olmuş
Seni beni çarpası var

Antep Rivayeti¹⁶

Ben bir avrat alacağım
İki inek bir danası var
Heç böyle zengin görmedim
Ne güzel bir hanası var

Naz eder yüzün açmaya
Koç yiğit arar kaçmaya
Her sabah çorba içmeye
Bir çuval tarhanası var

Karının dişleri kovuk
Sözler söyler boğuk boğuk
İki horoz, üç-beş tavuk
Her sabah kayganası var

Gari dedikçe nazlanır
Gelin dedikçe kızlanır
Urgunda karpuz gizlenir
Ardında tophanesi var

Gari gelmiş al etmeye
Akıl baştan al getmeye
Köroğlu'nu aldatmaya
Ellerinin kınası var

¹⁵ Özturan, 2009, age, s.133

¹⁶ Bayaz, 2015, age, s.107

Alam seni Kocakarı oy oy .....

Yukarıdaki rivayetlerde geçen Köroğlu ile Kocakarı arasındaki atışmanın bir başka varyantına Ümit Kaftancıoğlu'nun "*Köroğlu Kol Destanları*" adlı eserinde, Demircioğlu Kolu'nda da rastlamaktayız. Ancak bu eserde atışmayı yapanlar Demircioğlu ile bir Nine'dir. Kocakarı bu kolda karşımıza Nine olarak çıksa da atışmadaki dörtlüklerde olsun ya da Nine'nin hikâyedeki gördüğü vazifelerde olsun tıpkı diğer varyantlardaki gibi yine yardımcı kahraman rolündedir (Kaftancıoğlu, 1974: 140-155;1979:189-191).

Aşağıdaki manzume ise Amasya varyantında karşımıza çıkan atışmalardan birisidir. Bu atışmanın da varyantlarına diğer kollarda rastlanamamıştır. Atışma, Mektup Hanım ile Küçük Bacı'sı arasında geçmektedir. Kırk kızla birlikte hasbahçeye çıkan Mektup Hanım'ın gözü yollardadır. Köroğlu'nun gelip onu kaçırmamasını beklemektedir. Onun bu hali kız kardeşine malum olmuş rüyasına girmiştir. Küçük Bacı bu rüyanın da etkisiyle ablasını fikrinden döndürmeye çalışır ancak atışmada da görüleceği üzere başarılı olamaz.

Amasya Varyantı

7.1Aldı Küçük Bacısı
Has bahçadayıh selvim çınar
Anam duyar sana yanar
Bey babam tahtından iner.
Gel bacım gitme gurbete

Zalım gurbet elin gahrı
Ya çekilir ya çekilmez.

Has bahçadayıh selvim gavak
Gel bacım sevdanı biraş
Gideceğin yollar ırak
Gel bacım gitme gurbete

Zalım gurbet elin gahrı
Ya çekilir ya çekilmez.

7.2Aldı Mektup Hanım
İhrar verenler dönmesin
Anam duyarsa yanmasın
Bey babam tahtından inmesin
Gelin kızlar helal eylen
Bey babama selam söylen

7.3Aldı Küçük Bacısı. (Gideceğini sezdi)
Has bahçadayıh selvim söğüt
Gel bacım vereyim öğüt
O nişanlın bundan yiğit
Gel bacım gitme gurbete

Zalım gurbet elin gahrı
Ya çekilir ya çekilmez.

7.4Aldı Mektup Hanım
Has bahçama dayanamam
İhrar vermişim dönemem
Yolcuyum yoldan galamam
Gelin kızlar helal eylen
Bey babama selam söylen

Mektup Hanım ile Küçük Bacı arasında geçen yukarıdaki atışmayı Köroğlu, bahçe duvarından seyretmektedir ve Köroğlu, Mektup Hanım'ın bahçelere olan düşkünlüğünü duyunca doğrudan aşağıdaki dörtlük ile bu atışmaya müdahale edip Mektup Hanım'a seslenir.

Amasya Varyantı

8.1 Aldı Köroğlu Mektup Hanım için
Bir bahçam vardır ki de bura nolacak
Böyüh çevren dahi halen dolacak
Dört yanında altın köşkü olacak
Ver elini de bin girata gidelim

8.2 Bir bahçam vardır ki de bundan mağaza
Hint gumaşını verdim makasa hey
Çürüttüm sözünü hey behey geveze
Ver elini bin girata gidelim of

Amasya varyantının son sahnesinde Köroğlu, Mektup Hanım'ı Kırat'ın terkesine vurup kaçırmaktadır. Ancak bu kaçış sahnesinden önce Köroğlu'nun Paşaoğlu konağına gidip Paşaoğlu'na söyleyeceği bir çift sözü vardır. Köroğlu bu sözünü aşağıdaki dörtlükler ile şu şekilde söylemektedir:

Amasya Varyantı

9.1 Ezelden bile dim de ben sana kini
Garşılıhlu yaptırmişim ben hanı
Terkime almışım (hano) Mektup Hanım'ı
Allahaismarladık derim Paşaoğlu

9.2 Çamlıbel'i sorarsan bir güççük çiftlik
İçinde yayılır doksan bin etlik
Terkime almışım (hano) gınalı kehlik
Allahaismarladık derim Paşaoğlu

Köroğlu'nun Halep Kolu Amasya Varyantı'nda yani elimizdeki metinde ana tema, daha önce de ifade ettiğimiz üzere Demircioğlu-Mektup Hanım aşkı üzerinedir. Ancak Demircioğlu'nu aşkından hayli perişan gören Köroğlu, gidip sevdiği kızı getirecek kudrete sahip olmadığını gördüğü için bu işe kendisi gönüllü olur. Bu nedenle bu kola değişik çalışmalarda *Köroğlu Halep Seferi* şeklinde de adlar verilebilmektedir. Köroğlu, Halep'e olan bu seferinde Mektup Hanım'ı alıp kaçırmayı başarmıştır. Ancak Mektup Hanım'ın haberinin olmadığı husus kendisinin Demircioğlu için kaçırılmış olduğu hususudur. Bu sır, kaçış sahnesinde bir ara mola verip uyumak isteyen Köroğlu'nun eğri kılıcıyla yatakta araya sınır çekmesi üzerine ortaya çıkacaktır. Mektup Hanım'ın bu sırrı öğrenmesi ile gözyaşına boğulması üzerine Köroğlu, aşağıdaki dörtlük ile Mektup Hanım'ın gönlünü alacaktır.

Amasya Varyantı

10.1 Odalar yaptır dım da birtek direkli
Sıvalar vurdurdım yeşil boyaklı
Demircioğlu derler benden yürekli
Verecem seni ol ahtım vardır.
O da benden daha babayığittir.

Amasya varyantında hikâye bittikten sonra, Âşık Mehmet İnan ardı ardına dörtlüklerle türküler söyleyerek bitiş formelini desteklemektedir. Ancak bu bölümde kasetteki ses kaydı

oldukça bozuk ve anlaşılması güç olduğu için elden geldiğince doğru şekilde yazıya aktarılmaya çalışılmıştır.

Amasya Varyantı

11.1 İsmimi saldım gün Halepe düştüm
Sözün çürüğüne alevü virdüm
Bu aşğın elinden (canım) yandım kül oldum
Beni mecnun eden yarden bilürüm

11.2 Karanlıktan aştım aştım benim yaşaru
Dalgaların geldi canım boydan aşırı
Duzah kurmuş aşğa hele düşürü
Dünya hertürlüye gelgen bilürüm

11.3 Zalım eydür harvan harvan kalkıp bakmadın
Gaşların bükmeden canım canım yakmadın
Böyle dostun hakkın nefsin çekmeden
Ölümdedir yârim Hakk'a ümidim

Sonuç

Köroğlu'nun Halep Kolu Amasya Varyantı adlı çalışmamızda karşımıza mensur bölümlerinin dışında, toplamda 46 adet dörtlük çıkmaktadır. Bu dörtlüklerden hareketle hikâyede 8 koşma türkü, 3 uzun atışma ve 7 müstakil dörtlük meydana getirilmiştir. Değişmelerde şiiri söyleyenin adlarına yer verilmemiştir. Koşma türkülerde de neredeyse durum aynıdır. Ayrıca hiçbir şiirde Âşık Mehmet İnan'ın da adına rastlanılmamaktadır. Şiirler genellikle hecenin 11'li kalıbına göredir. Bu 11 heceli şiirlerde duraksız mısralar olabilmektedir. Eserdeki şiirlerde koşma tipi kafiyelenişe mümkün oldukça uyulmaya çalışılmıştır. Köroğlu kollarındaki konular, genellikle destanî ve masalsı motiflerle örülü olduğu gerçeğinden hareketle elimizdeki eser de bunun bir benzeri durumundadır. Çalışmamızın önemli olan tarafı, Halep Kolu gibi metinlerine yeterince ulaşamamış bir kolun muhteviyatına değiniliyor olmasıdır. Destanî bir üsluba sahip olan Halep Kolu Amasya Varyantı, aslında bir aşk hikâyesidir. Bu eser için kahramanlık konulu aşkî hikâyelerden birisidir denilmesi yanlış olmayacaktır.

Kaynaklar

- ALPTEKİN, A. B. (1999). *Hikâye Araştırmaları 1- Kirmanşah Hikâyesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- BAYAZ, H. (2015). *Köroğlu Antep Rivayeti*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- BORATAV, P. N. (1946). "Doğu Anadolu'da Folklor Derlemeleri". *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*. Cilt:IV, Sayı:1, s.85-95.
- (1984). *Köroğlu Destanı*. İstanbul: Adam Yayınları,
- (2000). *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- (2014) *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- (2009). *Köroğlu Destanı*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

- ÇELİK (Kırzioğlu), M. F. (1941). “Kars ve Çevresinde Köroğlu’na Ait Anlatmalar” İstanbul: *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, Sayı:117, s.209-214.
- KAFTANCIOĞLU, Ü. (1974). *Köroğlu Kolları/Halk Destanları*, Büyük Yayın Dağıtım, İstanbul
- (1979). *Köroğlu Kol Destanları*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KAYA, D. (2016). *Türk Kültürü Dairesinde Köroğlu*. Alato Academic Studies, Sayı:4, s.89-96.
- TÜRKMEN, F. (1985). “Köroğlu Hikâyelerinin Yayılma Sahaları ve Menşe Meselesi” *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. İzmir: IV. Cilt, s. 9-19.
- ÖZKAN, İ. (1997). “Köroğlu Destanı’nda Kahraman ve Atının Doğuşu ile İlgili Motiflerin Tahlili”. Ankara: *Türk Dili Dergisi*. Sayı:549, s.223-233, Eylül.
- ÖZTURAN, H.A. (2009) *Maraş Ağzı Köroğlu*. Kahramanmaraş: Ukde Kitaplığı: 72, Maraş Kültürü Edebiyat Serisi: 10.
- UĞURLU, S. (2016) “Köroğlu’nun Halep Kolu Amasya Varyantı”. Kişisel Arşivimizde.
- URAL, O. (1972). *Üç Destan Oğuz Kağan, Ergenekon, Köroğlu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.